

Z. Hajduk

"Ontologie und logistische Analyse der Sprache: eine Untersuchung zur zeitgenössischen Universalien Diskussion", Guido Künig, Wien 1963 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 6/2, 160-162

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Guido K ung, *Ontologie und logistische Analyse der Sprache. Eine Untersuchung zur zeitgen ssischen Universaliendiskussion*, Springer — Verlag, Wien 1963.

Ksi zka fryburskiego profesora (uczeń J. M. Bocheńskiego) zwraca uwagę na zagadnienia, jakie się jawi  przy zastosowaniu języka logiki współczesnej do kwestii filozoficznych. W szczegółności praca porusza problem ontologicznych implikacji logistyki. Zamierzenia poznawcze autora są ukierunkowane pytaniem o semantyczne relacje, zachodzące pomiędzy językowym systemem znaków a spełniającym je modelem. Jest przy tym zachowany postulat swoistego redukcjonizmu glosz cego, by dla wyjaśnienia funkcji odwzorowywania danego języka zakłada c możliwie jak najmniej odnośnych przedmiotów. W tym aspekcie wyróżnia się „uboższy” język nominalistyczny i „bogatszy” język typu platońskiego. Przedstawiając linie rozwojowe logicznej analizy języka autor zwrócił szczeg łn  uwagę na relacj  odwzorowywania predykatów, która stanowi — zdaniem autora — współczesną postac  pytania o uniwersalia.

Praca K unga składa się z dwu częsci. W pierwszej zwrócono najpierw uwagę na B. Russella u jecie paralelności pomiędzy odpowiednimi strukturami ontologicznymi i językowymi. Zrezygnowano tutaj z psychologizuj cych rozważań teoriopoznawczych w stylu Kartezjusza i Locke’a na rzecz konstruowania „językowej” mapy świata, którą jest tzw. system konstytucji świata. Wyrażenia podstawowe takiego systemu przyporządkowuje się bezpośrednio danym obiektom. Zgodnie z dewiz  Ockhama uprzywilejowanymi są te systemy, w których występuje stosunkowo najmniejsza liczba zał o eń, dotyczących rzeczywistości. Za istotne dla problemu uniwersaliów uważa autor wprowadzone tutaj rozr znienie pomiędzy językami o mniejszej lub większej liczbie zał o eń ontologicznych. Dalsze rozważania koncentruj  się na definicji prawdy Tarskiego oraz na korelacji odwzorowywania w rozumieniu L. Wittgensteina. „Zdanie odwzorowuje stan rzeczy” jest przykładem tej korelacji. Stanowi ono odpowiedź Wittgensteina na pytanie: w jaki sp s b zdanie przedstawia stan rzeczy? Według *Tractatus Logico-Philosophicus* dzieje się to w ten sp s b, że syntaktyczna struktura zdania odwzorowuje ontologiczną struktur  przedstawianego przez to zdanie stanu rzeczy: zdanie jest obrazem stanu rzeczy.

Druga cz sc  ksiązki jest po wi conna funkcji odwzorowywania orzeczników. W tym aspekcie autor analizuje stanowisko Russella, Wittgensteina, R. Carnapa, S. Leśniewskiego, W. V. Quine’a i N. Goodmana. Rozważania te pozwalają na sformułowanie dwu pyta : czy orzeczniki (mianowicie nazwy własnoci i relacji) są wyrażeniami samodzielnymi ze wzgłedu na funkcje semiotyczne, czy też są wyrażeniami synkate-

gorematycznymi oraz drugie pytanie: czy odwzorowywane obiekty są konkretne względnie abstrakcyjne, albo też mają charakter ekstensjonalny względnie intensjonalny. Russell i Carnap interpretują predykaty jako wyrażenia samodzielne w przeciwieństwie do Goodmana i Quine'a. Dla odróżnienia wyrażen kategorematycznych od synkategorematycznych Quine sformułował kryterium pozwalające rozstrzygnąć, które wyrazy określonego języka są nazwami. W przypadku języka idealnego Wittgenstein nie widzi potrzeby posługiwania się predykatami. W mereologii Leśniewskiego jest mowa o relacji części do całości w zbiorze konkretnych przedmiotów. W ostatnim rozdziale tej części autor przedstawił systematykę różnych stanowisk ze względu na pytanie: co i jak odwzorowują predykaty? Po pierwsze predykaty posiadają status imion własnych w znaczeniu logicznym; następnie predykaty rozpatruje się w aspekcie bądź relacji równości (Gleichheitsauffassung), bądź podobieństwa (Ähnlichkeitsauffassung) w końcu przedstawiono stanowisko reistyczne.

Przeprowadzone analizy pozwalają autorowi wysunąć kilka wniosków natury ogólniejszej. Sugeruje on, że rozważania z zakresu logicznej analizy języka są użyteczne najpierw dlatego, że pozwalają określić stanowisko konkretnego autora w kwestii ontologii formalnej; paralelizm struktur językowych i rzeczywistościowych ułatwia pragmatyczną ocenę określonego kierunku ontologii.

Przedstawiona pobieżnie, a więc z pewnymi uproszczeniami treść książki jest interesująca, a zreferowane dyskusje są wciąż aktualne. Korzystnie przedstawia się również umiejętne powiązanie wątku historycznego i systematycznego. Uwaga autora skupia się głównie — jak to już zaznaczono — na uwyrażeniu związków pomiędzy dzisiejszą logiką a filozofią tradycyjną w aspekcie ontologicznym. Autor bierze pod uwagę filozofię Arystotelesa i Tomasza, fenomenologię oraz ontologię formalne. Zestawienie wymienionych kierunków filozofii bez dodatkowych wyjaśnień budzi pewne zastrzeżenia. Otóż ontologię i metafizykę określa autor zgodnie z ujęciem fenomenologii w wersji R. Ingardena. Skoro autor zaakceptował odnośne definicje, to, chcąc pozostać w zgodzie ze sformułowaniami pierwszego tomu „Sporu o istnienie świata”, należało wyodrębnić metafizykę i ontologię jako dwie różne dziedziny badań filozoficznych. Z kolei należało wyraźnie zaznaczyć i to, że tomiści, szczególnie egzystencjalni, nie są skłonni przyjmować obok metafizyki ontologii jako osobnej nauki. Jeżeli wprowadzają już rozróżnienie między nimi, to tylko dla celów historycznych lub polemicznych.

Gdyby ograniczyć się do metafizyki, to sprawa zastosowania do niej logiki współczesnej domagałaby się kilku dopowiedzeń. Otóż okazuje się, iż posługiwanie się logiką przy uprawianiu metafizyki jest szczególnie widoczne przy konstruowaniu jej systemu. Odróżnia się tutaj co naj-

mniej dwa sposoby postępowania: ontologiczne interpretacje pewnych systemów logiki nazw oraz formalizowanie niektórych fragmentów metafizyki. Filozoficzne interpretacje, powstałe po odpowiednim opracowaniu rachunków logicznych okazały się nieproporcjonalnie małe w porównaniu z tezami metafizyki. Sformalizowane partie metafizyki z pewnym trudem zaliczane do metafizyki klasycznej są właściwie formalnymi teoriami rzeczywistości o charakterze ontologicznym. Już atomizm logikalny sugerował tezę, iż system logiki jest bazą dla metafizyki. Wyraźną interpretację ontologiczną nadał pewnym systemom logiki S. Leśniewski, który w oparciu o logiczny rachunek słowa „jest” stworzył aksjomatyczną teorię funktora „jest częścią”, a więc teorię przedmiotów i ich zbiorów pod względem relacji bycia częścią (mereologia). Terminem pierwotnym Goodmana teorii indywiduów, opartej o rachunek kwantyfikatorów jest zwrotny stosunek zachodzenia jednego indywiduum na drugie. Innymi przykładami ontologicznego traktowania pewnego rachunku logicznego jest S. Kaczorowskiego teoria przedmiotów, geometria jakościowa B. Bornsteina, czy próba H. Scholza zbudowania metafizyki w oparciu o system logiczny.

Próby przedstawienia pewnego wycinka metafizyki w postaci fragmentu systemu dedukcyjnego w drodze przekładania jej tez i dowodów na język logiki stosowali między innymi ks. Salamucha i J. M. Bocheński.

Zarówno logiczne teorie przedmiotów, w których są dopuszczalne interpretacje, definiujące przedmioty przez własności kategoriałno-strukturalne, jak również uściślenia filozofii dokonywane przez formalizację systemu metafizyki nie dały zadowalających rezultatów ze względu na zmiany, jakie zachodzą w transponowanej metafizyce co do jej aparatury pojęciowej i relacji pomiędzy tezami.

W ostatniej uwadze warto podnieść ten atut książki, iż autor świadomie przemawia za poprawą stosunków pomiędzy formalizmem i antyformalizmem. Jeżeli w logice współczesnej wyróżnia się systemy ekstensjonalne i intensjonalne i gdyby nawet twierdzenie Carnapa o ekstensjonalności miało okazać się słuszne, to zawsze pozostaje jeszcze założone istnienie treści intensjonalnych. Innymi słowy autor jest rzecznikiem tezy, iż nawet w ekstensjonalnych systemach logiki uwzględnia się wypowiedzi oparte na treściach intensjonalnych.

Z. Hajduk

Pap A., *Analytische Erkenntnistheorie. Kritische Übersicht über die neueste Entwicklung in USA und England*, Springer Verlag, Wien 1955.

Książka jest napisana na podstawie wykładów i seminariów, jakie autor prowadził na uniwersytecie wiedeńskim w roku akademickim 1953/54. A. Pap (1922—1959) jest zaliczany do grupy autorów, związa-